

L'ALGUER I ELS PAÏSOS DE LLENGUA CATALANA.
PROPOSTES PER A UNA PLANIFICACIÓ CONJUNTA

Enrico CHessa

Lingüista

La preocupació per la desaparició de l'alguerès ha activat, en els últims anys, l'esforç de persones i associacions, tant catalanes com algueresses, per tal d'intentar recuperar aquesta varietat de català en perill d'«extinció». Arran del moviment creat a l'entorn de l'alguerès m'he aturat a pensar i analitzar, en tant que alguerès i estudiós de llengua, de quina manera s'ha enfocat el problema. Tot considerant que fa anys que s'intenta trobar solucions a la qüestió —o almanco així pareix— i que el retrocés no sembla aturar-se, em pregunto si és vàlid el model de treball adoptat fins ara.

La meva intervenció aquí vol ser tan sols l'exposició d'unes reflexions que podrien ser —si se les considerés encertades— una modesta aportació teòrica a la qüestió; en tot cas voldria ser, si més no, el començament d'un nou diàleg amb nous plantejaments sobre el tema.

El que aquí faré serà, doncs, exposar el meu punt de vista, el qual es recolza en una lectura del passat, en una anàlisi del present i en l'intent de marcar pautes per al futur. Procuraré, intentant ser el més clar possible, de donar uns suggeriments sobre com enfocar el discurs de planificació lingüística a l'Alguer o, si es prefereix, des de l'Alguer, i com elaborar un projecte de normalització.

EL TEMPS I L'ESPAI

Tot assaig sobre planificació lingüística, alhora que es fixa uns objectius futurs (els resultats que es volen obtenir), ha de tenir clars dos ele-

ments fonamentals, el temps i l'espai, i buscar possibles interrelacions a l'hora d'emprendre decisions per al futur. Tots els plantejaments futurs han de sorgir, necessàriament, d'una atenta mirada al passat, d'una anàlisi del present i d'una visió clara del context.

El passat ens pot ser útil, d'una banda, per justificar des d'un punt de vista històric la decisió i la voluntat a emprendre accions en favor de la llengua en recessió, en tant que aquesta és reconeguda com a patrimoni històric de la comunitat que la parla. D'altra banda ens ajuda a conèixer els mecanismes que han provocat la recessió lingüística, els quals ens podran ser útils a l'hora de contrarestar-la. En el present, en canvi, farem un estudi sincrònic de la situació; valorarem l'estat de la qüestió i, amb dades a la mà, en farem una anàlisi, sense oblidar els factors històrics que l'han ocasionada. Per poder conèixer a fons la situació lingüística, necessitarem estudis i dades. Les dades poden ser fruit de treballs sociolingüístics de tipus quantitatiu o bé qualitatiu. Aquests són més precisos i fiables, ja que es basen en l'observació directa de la realitat, sobretot a través de gravacions en vídeo i enregistraments de converses; aquells, tot i no ser tan precisos com els anteriors, ens donen, a través de qüestionaris, una informació més ràpida i, tanmateix, ens aproximem a bastament a la realitat estudiada.

D'altra banda, per al planificador, es fa necessari l'estudi del context per tal de conèixer el marc en el qual s'ha d'inscriure la planificació. Serà indispensable, així, analitzar l'estructura social, política i sobretot econòmica, per tal de saber quins són els factors que afavoreixen l'abandó d'un codi i l'adquisició d'un altre.

Pel que fa al català, a més, no s'ha de perdre de vista el concepte de conjunt de països de llengua catalana per tal de realitzar intervencions col·lectives basades en la col·laboració, i abordar el problema lingüístic des d'una perspectiva d'aportacions mútues. La interrelació dels països de parla catalana, per tant, farà efectius i vàlids missatges del tipus: «Parleu (o viviu en un lloc on es parla) alguna varietat de català, i *aquesta llengua us pot ser útil per tenir accés a un nombre creixent de relacions atractives i interessants*».¹

ELS FETS HISTÒRICS I LA REALITAT ACTUAL

La memòria històrica, sobretot a mesura que es recula en el temps, arracona els esdeveniments històrics més negatius i, passant la història

1. Isidor MARÍ, 1992. El subratllat és meu.

pel sedàs, deixa sobresortir els que són més valuosos per a la comunitat. És així que els algueresos, per exemple, han oblidat el preu pagat, en termes de morts i sang vessada, per fer pròpia, com a patrimoni cultural, la història catalana i, d'alguna manera, la llengua. De la mateixa manera s'obliden —també perquè no se'n parla en els llibres d'història— dels crims i abusos comesos per part de la burgesia italiana a desgrat dels obrers, camperols i de totes les classes socials més pobres, per tal d'aconseguir la unificació dels regnes de la península i de les illes d'Itàlia. Una unificació que havia de passar, entre d'altres coses, necessàriament per la qüestió lingüística. Per la qual cosa es va posar en marxa la creació d'una estructura burocràtica homogènia i eficient i un sistema escolar que garantís l'alfabetització en italià dels súbdits, els quals, en principi, coneixien només la pròpia varietat lingüística. Segons les dades dels censos de població, a començament de segle, a l'Alguer, eren més del 90 % les persones que sabien parlar català i la majoria d'elles desconeixia l'italià. «Per a la totalitat de les masses camperoles, artesanes, etc., neoitalianes, la llengua de Dante i companys no era altra cosa que una llengua estrangera, sentida, com a molt, de la boca, i no massa sovint, de la gent important.»² A mesura que el sistema es consolidava, però, el poble anava abandonant la pròpia llengua per passar a la italiana, que representava prestigi, cultura i modernitat i, cada cop més, la gent se sentia identificada amb aquest codi. És per això, doncs, que podem afirmar que, com per síntesi de dos moments històrics, la majoria d'algueresos se senten italians i parlen italià tot i estar orgullosos del seu passat català.

La història catalana de l'Alguer comença el 1353, quan el rei Pere el Catòlic, per tal de construir-se una plaça forta sòlida i un punt estratègic per a la guerra i per al comerç a l'illa de Sardenya, foragita de la ciutat tots els habitants que hi vivien i la pobla de gent catalana. A partir d'aquí, la història *stricto sensu* —la presència catalana en terra sarda— i factors de tipus social i econòmic, van afavorir el manteniment del català a l'Alguer. D'una banda, el nombre de sardòfons que anaven a viure —la majoria per raons laborals— a l'Alguer, no ha estat mai, fins fa poc, superior al dels alguereso-parlants; la qual cosa va permetre la integració lingüística dels immigrants, per als quals es feia indispensable conèixer l'idioma per inserir-se en el món laboral. D'altra banda, en una societat tancada, tradicional, que basa la seva economia en l'agricultura, la pesca i l'artesania, amb pocs contactes amb l'exterior, l'idioma té totes les condicions favora-

2. Per a la citació i per a més qüestions sobre això, vegeu Rolando del GUERRA i Genoveva GÓMEZ, *Llengua, dialecte, nació, ètnia*, Ed. La Magrana, Barcelona, 1991.

bles al manteniment. La vitalitat de l'alguerès, i de les minories lingüístiques a Itàlia, no va ser fruit d'un miracle lingüístic (com encara algú afirma), sinó que va ser el resultat de l'estancament de la vida econòmica, social i intel·lectual del país (De Mauro, 1991).

Però, a mesura que canviava l'estructura social i econòmica de la ciutat i s'obria un panorama polític nou, també es modificava la situació lingüística. Un cop posat en marxa, pel nou govern italià, un sistema burocràtic, ramificat i extens a tot el país i una estructura escolar eficient, per un costat neix la necessitat (per raons merament pràctiques i de prestigi) de familiaritzar-se amb el nou codi i, per l'altre costat, es crea la possibilitat d'alfabetitzar-se només en italià, ja que el nou govern no estava preparat per a la pluralitat cultural i lingüística del país. Els algueresos acceptaven i adoptaven l'italià en tant que llengua del poder polític i de la cultura, i ja el començaven a veure com a llengua de prestigi; en canvi, associaven l'alguerès a la noció de dialecte o llengua de la gent pobre i inculta.

La difusió de la premsa i després dels mitjans de comunicació de massa, l'escolarització, el servei militar obligatori, etc., van contribuir que Itàlia i l'italià esdevinguessin, per als algueresos, un marc de referència sòlid amb connotacions positives; era el descobriment d'un món nou i interessant que arribava i es vehiculava a través d'una llengua que per força esdevenia interessant i atractiva, l'aprenentatge i l'ús de la qual significava des d'un punt de vista simbòlic i real, ascendir socialment i marcar diferències amb el poble que, en continuar a parlar el «*dialecte*», era considerat inculte i retrògrad. La qual cosa fa que els algueresos hagin anat deixant de parlar als propis fills en alguerès, llengua no apta per a una societat moderna.

Amb el desenvolupament del turisme i la instal·lació de la indústria petroquímica a la veïna ciutat de Portotorres, la immigració a l'Alguer es fa intensa, tot determinant, així, un nou element desequilibrador pel que fa a la llengua. El contacte de dues comunitats de parla diferent —l'algueresa i la sarda— fa que aquestes optin per comunicar-se en italià, atès que les dues s'havien ja familiaritzat perfectament amb aquest idioma i que, essent conegut pels dos grups, permetia una interacció més còmoda. A més a més, el contacte de les dues comunitats afavoreix el determinar-se matrimonis mixtos i, per raons òbvies, la transmissió automàtica de l'italià als propis fills.

L'alguerès és així, avui dia, una llengua coneguda i usada —parcialment— per les generacions més grans, mentre la llengua vehicular és la

italiana, la qual, entre les generacions més joves, és l'únic codi usat, tant a nivell col·loquial com a nivell formal.

Segons els resultats d'una enquesta³ feta l'octubre de 1991 a joves de 17 i 18 anys residents a l'Alguer, resulta que el percentatge de nois que diuen d'*entendre* l'alguerès és del 35,3 %, encara que només un 10,3 % diu de *poder-lo parlar*. Pel que fa a l'ús, en canvi, tan sols un 5 % de nois diu d'*utilitzar-lo sempre*, restringint però l'àmbit d'ús a les situacions en què haguessin de parlar amb persones grans (avis); en els altres àmbits d'ús l'alguerès és gairebé inexistent. Tampoc en àmbit familiar és aquesta la llengua vehicular majoritària, tant pel que fa a la interacció comunicativa dels pares, com per la interacció comunicativa entre pares i fills. Només un 17,8 % de pares dels enquestats parlen entre ells sempre en alguerès, contra un 40,4 % resultant de l'enquesta de Maria Grossmann⁴ feta el 1977. Pel que fa al flux comunicatiu dels pares als fills, els percentatges són molt baixos; només un 3,1 % de mares i un 2,8 % de pares s'adreça als subjectes sempre en alguerès; molt poca cosa, sobretot si comparem aquestes xifres amb el percentatge de pares que el 1977 parlaven als fills sempre en alguerès (un 19,4 %). Si a aquestes dades afegim que un 93,1 % dels enquestats dóna prioritat a l'italià com a llengua de comunicació amb els propis fills, la situació és prou evident. D'altra banda, però, a la pregunta «Penses que l'alguerès és una llengua útil i important?», un 79,4 % va contestar afirmativament, justificant la resposta amb el fet que és una llengua que pertany a la nostra cultura i tradició. És a dir, tot i una certa fidelitat a la llengua, aquesta és concebuda com a llengua folklòrica; en canvi, la llengua moderna, competitiva i de progrés és la italiana, la qual cosa podria explicar el perquè d'un 93,1 % d'enquestats que s'estimarà més parlar en italià amb els propis fills. L'alguerès és la llengua que per a molts és la representació de la seva cultura i tradició, però tots semblen ser conscients que l'idioma del progrés, de la modernitat i de l'economia és l'italià. És cert, de fet, que l'italià està inserit en els àmbits d'ús més formals, és la llengua de l'escola, dels mitjans de comunicació i sobretot de l'economia i del treball que, en definitiva, en fan una llengua prestigiosa, útil i necessària. L'alguerès, en canvi, associat al món rural, pobre i folklòric, ha esdevingut una llengua totalment desprestigiada i totalment inútil.

3. Enrico CHessa i Lluís TOYOS, enquesta sobre «Competència, ús i actitud dels joves de 17 i 18 anys residents a l'Alguer», realitzada gràcies a l'ajuda econòmica de l'Institut de Sociolingüística Catalana; treball inèdit.

4. GROSSMANN, M., *Com es parla a l'Alguer?*, Ed. Barcino, Barcelona, 1983.

LA PLANIFICACIÓ

A la llum d'aquesta situació, el planificador s'ha de plantejar dues coses: primer, si val la pena recuperar l'alguerès i després, com actuar en el cas que contestéssim positivament a la pregunta anterior.

Respondre positivament a la pregunta de *si val la pena recuperar l'alguerès* és relativament senzill ja que les raons subjectives que cadascú hi pot adduir poden ser múltiples i diverses. El planificador, però, haurà de trobar raons objectives que justifiquin la seva posició. De fet, el planificador dirà que val la pena recuperar l'alguerès en la mesura en què se'l considera patrimoni històric i cultural de la comunitat algueresa i com a tal mereix de ser conservat. Amb la qual cosa la majoria d'algueresos hi estaria d'acord, però amb només aquests pressupòsits la planificació resultaria estèril i fràgil. Per això, el planificador afegirà als seus raonaments que val la pena recuperar l'alguerès si això implica una certa emancipació econòmica, social i cultural de la comunitat. Val la pena salvar l'alguerès si es té en consideració la relació cost/benefici, és a dir, si l'esforç que els algueresos hauran de suportar serà inferior o igual als beneficis que d'aquest esforç (cost) en poden derivar. Val la pena recuperar l'alguerès en la mesura en què l'Alguer entri a formar part d'una xarxa d'interrelacions amb els països de llengua catalana i això impliqui un cert progrés socio-econòmic de la comunitat. A partir d'aquests pressupòsits, la planificació tindrà una base sòlida sobre la qual recolzar-se. Així i tot, però, la feina del planificador necessitarà programació i temps, ja que la situació que se li presenta és la d'un procés de substitució lingüística en fase avançada, la reinversió del qual requereix una actuació atenta per tal de no generar rebuig i molèsties a la població; la normalització aquí serà més lenta que no pas en situacions més favorables a causa de la seva complexitat (Bastardas, 1988). La complexitat i el problema del planificador rau en el fet que: 1) La major part de la població (sobretot les generacions més joves) ha perdut fins i tot la competència passiva de l'alguerès; 2) El context no és favorable ni per a l'ús i ni, evidentment, per a l'aprenentatge de l'idioma en recessió; 3) L'alguerès ha deixat, fa temps, de ser una llengua útil i prestigiosa; 4) Catalunya ha deixat de ser un punt de referència per als algueresos, que n'han assumit un altre. A més, i en conseqüència de tot això, a l'Alguer s'han establert i consolidat unes normes de comportament lingüístic on el paper més important el té l'italià. Amb l'afirmació anterior es vol posar èmfasi en el fet que la majoria de les interaccions lingüístiques —tant les institucionalitzades com les individualitzades— es realitzen en italià i que aquest és un fet

normal i assumit pels algueresos, els quals saben perfectament que el català queda al marge de la majoria de converses i només s'utilitza en determinades situacions; així, doncs, posem per cas, no sobtarà pas que en ocasió d'un lliurament de premis de poesia algueresa, s'utilitzi l'alguerès com a llengua vehicular; tampoc no serà una sorpresa que es presenti el Festival de la cançó algueresa en aquest idioma, així com no sorprendrà pas sentir persones d'una edat avançada parlant en alguerès. En canvi, es faria molt estrany a l'oïda d'un alguerès assistir a una conferència sobre filatèlia o biologia marina, per exemple, i que el conferenciant s'adrecés al públic en alguerès. De la mateixa manera, sobtaria molt que un noi d'uns vint anys entrés en una farmàcia i s'adrecés en alguerès al farmacèutic per demanar-li un medicament. Encara sobtaria més si a la sortida topés amb un amic i els dos comencessin una conversa sobre els estudis o els seus problemes familiars i aquesta no fos en italià.

Els algueresos que dominen l'alguerès saben utilitzar aquest idioma en les situacions adequades intentant no superar les fronteres establertes per tal de quedar bé i, per aquesta raó, tendiran a regir-se per aquells comportaments que han esdevingut norma habitual, és a dir, per aquells que saben que generen acceptació i no pas rebuig social (Bastardas, 1991). Sobretot, però, hem de considerar que les normes socials —lingüístiques i no lingüístiques— les tenim interioritzades de tal manera que actuem de forma rutinària, automatitzada. Per aquesta raó, doncs, quan ens trobem un amic pel carrer o anem a comprar el diari, no ens aturem a pensar quin codi hem de fer servir, sinó que actuem automàticament d'acord amb les normes que tenim emmagatzemades en la nostra ment. Un alguerès, encara que sensible a la qüestió lingüística, en les activitats de cada dia, en situacions poc formals, no racionalitzarà sobre si usar l'italià o l'alguerès, sinó que es deixa transportar pel subconscient.

Si tenim en consideració aquests aspectes i que la interacció entre dues o més persones s'ha de donar en una situació de comoditat i no de tensió, entenem que el canvi de comportament lingüístic a l'Alguer no és fàcil; els algueresos, doncs, tot i una certa lleialtat lingüística, tendiran a mantenir els comportaments lingüístics que representen la norma habitual. Podem afirmar, doncs, que (d'acord amb Bastardas, 1991) si la tendència a la persistència és més natural que la tendència al canvi, perquè la planificació obtingui resultats satisfactoris, haurem d'intervenir sobre el context, donat que només actuant sobre l'entorn dels parlants es podrien donar els canvis lingüístics esperats.

Per canviar les normes d'ús, doncs, s'ha de canviar el context, tot

creant la necessitat als parlants de poder utilitzar l'idioma en recessió i que, per això, vegin la conveniència d'aprendre'l.

Haurem de crear per als algueresos un nou punt de referència, tot ampliant les relacions amb els països de llengua catalana. Les noves relacions hauran d'implicar, necessàriament, la creació d'un nou mercat amb circulació de productes, tecnologia, cultura i idees dintre del domini català. Les zones perifèriques també podrien servir de contacte amb altres realitats pròximes i afins. L'Alguer podria fer, per exemple, de pont entre el domini català i Sardenya.

El contacte comportaria l'assignació de nous valors a la pròpia comunitat, principalment perquè es veuria eixamplada, però també perquè els algueresos coneixerien el pes econòmic que té Catalunya dintre d'Europa, o bé el pes polític —amb les degudes limitacions— que té el català com a llengua institucional, per donar alguns exemples. El contacte també significaria intensificar les oportunitats que tindrien els parlants de parlar català; hem de tenir en compte, també, la força que, en conjunt, podria tenir el català en la seva projecció a l'exterior.

Paral·lelament a aquest procés d'interrelació, també s'haurà de començar a treballar, necessàriament, en el si de la comunitat algueresa sobre qüestions estrictament lingüístiques, com ara la codificació de l'alguerès, l'aprenentatge i l'extensió del seu ús a l'interior de la comunitat mateixa.

Per tant, el missatge que han de percebre els algueresos ha de ser: us hem ampliat els horitzons, us oferim la possibilitat de poder usar una llengua útil i moderna i de relacionar-vos amb altres persones que també la parlen; l'únic que heu de fer és aprendre-la fent servir els instruments i els espais que us posem a disposició. El que no hauríem de fer és vehicular missatges del tipus: apreneu el català que és una llengua bonica i és bo que es conservi en tant que patrimoni cultural. Això és el que s'ha fet, amb classes de català per a adults i per a nens, concursos de poesia i recitals de cançons alguereses, fins ara. La qual cosa no ha resultat ser efectiva, en relació, evidentment, a la voluntat de frenar la recessió.

Els algueresos estaran disposats a aprendre l'alguerès només si en veuen la possibilitat d'usar-lo i el reconeixen com un idioma útil i prestigiós. En tot cas, encara que s'aconseguís escolaritzar la majoria d'algueresos en alguerès, si no es canvia el context, l'aprenentatge no obtindrà els resultats esperats, ja que els algueresos no tindrien la possibilitat de fer servir el codi i no el transmetrien als fills. Això comportaria, a més, una situació de rebuig a causa de la sensació estranya que es determinaria en aprendre un idioma mentre tot l'entorn funciona en un altre. És a dir, que l'ensenyament, com veurem després, és sens dubte molt important

en un procés de normalització, per si sol, però, podria donar efectes contraris als esperats. «No té cap sentit d'ensenyar una varietat lingüística que la gent no té cap oportunitat ni cap necessitat pràctica d'usar. Fóra com ensenyar la manera de caçar óssos polars als habitants del Congo.»

PER A UN MARC DE REFERÈNCIA POSITIU

Ja R. K. Merton⁶ parlava d'*in-group* i d'*out-group* tot fent referència al fet que les persones no només tenim en compte el propi grup (*in-group*), sinó també un altre o altres grups (*out-group*). L'*in-group* serà el nostre grup de pertinença, el qual serà acceptat per la comunitat lingüística si els mateixos membres li atorguen uns valors positius, o si els valors positius superen els negatius. La comunitat, llavors, es caracteritzarà per tenir un sentiment d'autoestima. En canvi, si es valora negativament el propi grup de pertinença, els membres de la comunitat cercaran en un altre grup aquells valors que el seu grup no té; aniran abandonant el propi grup de pertinença (identificat amb valors rebutjables), tendiran a adoptar normes i conductes del grup de referència (identificat amb valors desitjables) i canviaran de comunitat lingüística (T. Mollà - A. Viana, 1989).

El fet que l'alguerès, com hem anat veient fins ara, hagi anat adquirint valors negatius, i el fet que els algueresos —i els sards— són conscients de pertànyer a una terra pobra, amb una economia rural i tradicional, ha afavorit el desenvolupament d'un sentiment d'autodi que els ha fet (o els està fent) rebutjar i abandonar el propi grup i la pròpia llengua. La qual cosa els ha fet encarar a un altre grup i adoptar una altra llengua, la qual han après a valorar a través de l'escola, dels mitjans de comunicació i, sobretot, gràcies a les oportunitats de créixer socialment i econòmicament que els ofereix el nou grup de referència i el nou codi. D'altra banda, la llunyania —no només geogràfica— amb els països de llengua catalana, ha fet mancar, cada cop més, la possibilitat a l'alternativa, a tenir una opció més.

És dintre de l'òptica dels països de llengua catalana com a conjunt que hem d'enfocar el problema a fi i efecte que la normalització de l'alguerès —però també del rossellonès o del balear i, en definitiva, del català— doni els resultats esperats pel planificador, tot considerant que la interac-

5. ARACIL, L. V. extret de: MOLLÀ, T. - PALANCA, C., *Curs de Sociolingüística*, Ed. Bromera Alzira, 1989.

6. MERTON, R. K., *Teoría y estructuras sociales*, Mèxic, Ed. Fondo de Cultura Económica, 1976.

ció dels països de llengua catalana pot crear nous punts de referència i obrir noves perspectives a tots els catalanoparlants. És en la línia de la col·laboració que les zones perifèriques del català podran tenir esperances de recuperació de la pròpia varietat; altrament, per la lògica del més fort guanya —en el nostre cas l'italià, el francès i, perquè no, l'espanyol— seran automàticament destinades a desaparèixer. L'alguerès, per si sol, no podrà sortir-se'n a causa de la seva petitesa i debilitat en relació amb l'italià. Potser, però, tampoc no podrà tenir futur el català com a llengua històrica si totes les varietats no es fan costat entre elles.

Parlar de col·laboració i interrelació entre països de llengua catalana no tindria sentit si no ens trobéssim en el si d'una estructura políticoeconòmica que —si més no en teoria— ofereix a les realitats nacionals l'oportunitat de créixer. La Comunitat Econòmica Europea és el marc polític en el qual les nacions sense estat troben la seva gran oportunitat d'emancipar-se. D'acord amb l'article 9 de la *Resolution on Linguistic and Cultural Minorities in the European Community*, les minories lingüístiques distribuïdes en el si de diferents estats de la Comunitat Europea poden arribar a crear organismes que afavoreixen la col·laboració mútua, tot superant les fronteres polítiques. Existeixen ja, a Europa, exemples de cooperació entre nacions d'estats diferents els quals poden ser presos, perfectament, com a models a imitar. Un dels models en concret al qual em refereixo és la Unió Lingüística Neerlandesa o Taalunie,⁷ la qual és un òrgan que, mitjançant un acord estipulat el 1974, regeix la cooperació, des del punt de vista merament lingüístic, entre flamencs, belgues i holandesos, i que té com a principals objectius la llengua i les lletres, com a objectes d'estudi i ensenyament. Segons l'article 3 de l'acord, els principals objectius de la cooperació són: a) El perfeccionament de la llengua; b) La promoció del coneixement i l'ús del neerlandès; c) La promoció de les lletres neerlandeses; d) La projecció exterior de la llengua i de les lletres.

Només en aquesta línia i seguint camins semblants el català (perifèric) podrà tenir futur.

Tanmateix, crec que no ens hauríem d'estancar tan sols en la qüestió lingüística. Si el nostre objectiu és, d'una banda, crear nous punts de referència positius i, d'altra banda, ampliar el mercat del català i crear noves necessitats per al seu ús, el projecte haurà d'abraçar, necessàriament, més temàtiques, tot donant prioritat a aspectes d'economia i comerç.

Amb la presència de membres de les institucions públiques de les di-

7. Extrec tota la informació sobre el tema d'Isidor MARÍ, *Un horitzó per a la llengua*, Ed. Empúries, Barcelona, 1992.

verses zones del domini, es podria arribar a la constitució d'un consorci que posés en marxa un projecte de política conjunta. Una forma de treball podria ser la de crear comissions de treball que s'ocupin de temes diferents i que treballin de manera coordinada. Podríem tenir, posem per cas, una comissió que s'ocupés d'afers econòmics, una comissió de cultura, una comissió que s'ocupés de les comunicacions internes, etc. De qual-sevol manera, aquí faig la proposta i deixo als tècnics el repte de crear una estructura sòlida i viable.

Una estructura com aquesta, a part que obrir moltes més portes al mercat català, haurà de ser un incentiu i alhora proporcionar els mitjans tècnics per afavorir el desenvolupament econòmic i cultural de l'Alguer. El progrés de l'Alguer hauria de realitzar-se d'acord amb els recursos econòmics dels quals disposa, intentant no recaure en errors de plantejament econòmic que s'han donat en la història recent de Sardenya (la instal·lació de la petroquímica a Portotorres, per exemple). Podríem parlar, posem per cas, de la creació d'un parc natural i/o d'un de flora i fauna marina, tot desplegant al seu voltant centres d'estudi, congressos, publicacions i turisme. També podríem fer referència al sector agrícola, tot reforçant, per exemple, el conreu de la vinya i de l'olivera. Tot això, com és d'esperar, implicaria el potenciament del port i de l'aeroport, que també arrossegarien el desenvolupament d'una economia de rebot molt important.

A la nova realitat que creix i progressa se li farà correspondre l'idioma fins llavors en recessió, el qual anirà readquirint el prestigi perdut; es començaria per la retolació, els congressos, les publicacions, els anuncis a l'aeroport... i una llarga llista d'etcètera.

Hem d'aconseguir, en definitiva, que els algeresos —o els que viuen a viure a l'Alguer— puguin arribar a concebre que l'Alguer és una ciutat on val la pena viure i que comencin a pensar que també val la pena viure-hi amb el català.

Sense aquests pressupòsits la normalització no seria gaire efectiva. La normalització tindrà eficàcia només si es recolza sobre bases mínimament sòlides.

LA NORMALITZACIÓ DE L'ALGUERÈS

Paral·lelament a la política vista fins ara, s'actuarà en el microcosmos algerès d'acord amb les seves exigències específiques. Conjuntament al projecte anterior, serà necessari que l'algerès recuperi funcions en els àmbits d'ús a l'interior de la seva realitat. Pressuposant una certa voluntat per

part de les institucions públiques, l'alguerès començarà a vehicular-se en els espais més formals. Caldrà, aleshores, intervenir en els aspectes més aviat formals de la llengua a fi i efecte que la difusió de l'alguerès es pugui donar tot partint d'un idioma normativitzat. El pas previ serà, doncs, la codificació de l'alguerès, la qual encara no s'ha portat a terme. De fet, és oportú parlar a l'Alguer de la creació d'un subestàndard, atès que, tot i ser de ple una varietat catalana, existeixen entre l'alguerès i l'estàndard de base central prou diferències que podrien fer-ne difícil la intercomprensió i, conseqüentment, generar molèsties a la població.

Pel que fa al model lingüístic que s'ha de vehicular i ensenyar, doncs, no és pensable que aquest sigui l'estàndard de base central, sinó que un de nou construït sobre la varietat algueresa.

La comissió de normalització que es formés hauria de treballar, al meu entendre, dintre del Departament de Cultura de l'Ajuntament de l'Alguer i hauria d'estar formada, a part de tècnics (lingüïstes algueresos i no), per representants de l'ajuntament mateix i de les associacions culturals. La feina prèvia que la comissió haurà de realitzar és la de recollir tots els treballs lingüístics fets sobre l'alguerès i efectuar-ne de nous per tal de tenir material vàlid per donar a la llengua unes normes gramaticals i per començar a elaborar diccionaris.

Els treballs que s'haurien de tenir com a base per elaborar la normativa de l'alguerès són al meu entendre: la *Gramàtica algueresa* de Joan Pais, el *Diccionari alguerès* de Josep Sanna i la tesi sobre lèxic alguerès de Jaume Corbera, a part de tots els treballs sobre el català (gramàtiques històriques, treballs de fonètica i fonologia, estudis dialectològics, etc.) que, evidentment, fan referència a l'alguerès. A partir d'aquestes bases i en estreta relació amb l'Institut d'Estudis Catalans, es donarà cos a la normativa que, si ve acceptada per la comunitat, es començarà a fer conèixer als mestres i, paral·lelament, es divulgarà.

Les comunicacions institucionalitzades, les quals tenen un valor simbòlic elevat, seran les primeres a vehicular el nou codi. Hem de suposar, a fi i efecte que la divulgació es doni en plena normalitat, que la *Regione Sardegna* (el govern autonòmic sard) i l'Ajuntament de l'Alguer s'organitzin legalment en favor de la normalització. El Govern autonòmic haurà d'elaborar una llei de normalització lingüística sobre la base de la Llei regional de 3 d'agost de 1993, sobre la tutela i la valoració de la cultura i de la llengua de Sardenya, tot ampliant-la i modificant-la, ja que aquesta darrera resulta ser força fluixa i poc efectiva. La llei de normalització haurà de tenir en compte, a part del sard i del gal·lurès, el carlofortí i l'alguerès (dues minories en la minoria). Per altra banda, l'Ajuntament de l'Al-

guer, fent servir l'Estatut dels ens locals, haurà de donar força i suport a la llei de normalització.

Per tant, un cop acabat el procés de codificació, les institucions públiques, amb l'ajuda i el recolzament de la comissió de normalització, s'hauran de fer càrrec que el nou codi normativitzat es pugui vehicular i aprendre.

Pel que fa a la divulgació, el nou codi haurà d'aparèixer, compartit amb l'italià, en els àmbits d'ús més formals com ara la retolació d'oficines municipals o regionals (si fos possible també estatals) i en les comunicacions directes (cartes o comunicacions públiques, posem per cas) de les institucions amb els ciutadans. El nou codi també apareixerà en rètols de senyalització viària, en els topònims, en les plaques d'indicació del carrers (no només en el centre històric), fins que l'alguerès vagi a parar als àmbits públics no institucionals com ara les botigues i les empreses, començant pels empresaris i els botiguers més conscienciats, passant pels que accepten els ajuts de les institucions i acabant amb els que (esperant que siguin la majoria) vegin la utilitat de fer funcionar la pròpia empresa (petita o gran) en alguerès. De tal manera, els algueresos s'aniran adaptant de manera gradual, sense xocs i impactes massa forts, a la nova realitat i, així, l'aniran valorant positivament.

Amb la determinació d'un nou context, els algueresos començaran a estar disposats a aprendre el nou idioma ja que en veuran la seva aplicació pràctica, la seva utilitat, el seu prestigi com a llengua institucional i com a idioma de dimensions més àmplies que les reduïdes a la realitat algueresa; també, en reconeixeran el seu valor econòmic.

Pel que fa a l'ensenyament, serà fonamental que l'alguerès s'apregui a l'escola pública⁸ pel pes simbòlic que aquesta té.

Seria bo, per qüestions de respecte a la pròpia varietat, que els algueresos es familiaritzessin amb l'alguerès. Però, una raó més vàlida del perquè els algueresos haurien d'aprendre primerament l'alguerès i no el català estàndard, com ja hem comentat abans, és bàsicament d'ordre pràctic. Vehicular en el món escolar l'estàndard de base central, significaria, sobretot per als qui tenen una certa competència lingüística en alguerès, determinar un desajust entre la teoria i la realitat. Fóra bo, doncs, que els algueresos aprenguessin la pròpia varietat sense desconèixer, però, l'estàndard de base central que utilitzaran en les situacions adients. El que s'ha d'aconseguir és que els algueresos sàpiguen i puguin usar la llengua de manera adequada. És a dir, l'estàndard alguerès (en els diferents

8. Totes les consideracions que faig parteixen del supòsit que s'hagi construït un marc legal en el qual inscriure, d'una manera normal, totes les activitats.

registres) en les situacions i àmbits que li pertoqueu i l'estàndard de base central, tot adaptant-lo a la pròpia fonètica si el canal és oral, també en els espais que li pertoqueu, com ara un acte formal on els potencials oients són els catalanoparlants de tot el domini. Serà doncs, una qüestió d'ensenyament i d'educació lingüística el que s'haurà de portar endavant a l'Alguer (i potser en tot el domini del català!). S'haurà d'educar la població que la idea d'estàndard de base central no ha de ser rebutjada, alhora que se n'afavoreix l'aprenentatge, ja que és l'idioma d'intercomunicació dialectal i que, de totes formes, serà la llengua adequada en determinades circumstàncies. L'educació lingüística es realitzarà només a mesura que l'alguerès i el català esdevinguin un fet normal, això és, a mesura que l'alguerès s'introdueixi en els diferents espais i a mesura que s'intensifiquin els contactes amb la resta del domini lingüístic.

Els algueresos també sabran que podran utilitzar l'alguerès i l'italià segons les situacions i àmbits adequats. El que ha de quedar clar és, doncs, que el que es desitja no és l'eliminació total de l'italià —cosa d'altra banda molt difícil— sinó que el català també tingui en la pròpia realitat algueressa els seus àmbits que li pertoqueu i que aquests s'ampliïn en la mesura que l'Alguer es projecta cap als països de llengua catalana i els països de la llengua catalana es projecten cap a l'Alguer. El que es desitja és un cert plurilingüisme en una societat progressista i respectuosa envers la diversitat i la pluralitat.

Al marge dels eventuais cursos d'alguerès per a adults que es faran (i que ja es fan), l'atenció principal serà per a les generacions més joves (per als nens) les quals, potencialment, són les que es poden decantar més fàcilment cap a una actitud de canvi, ja que se socialitzaran en un context nou i no viuran el canvi del context mateix sinó que es trobaran al davant de la nova situació sense haver conegut l'antiga. Les generacions més joves, doncs, es bilingüitzaran en un context favorable i és d'esperar que —si més no alguns— transmetin l'alguerès als propis fills, fins que la situació no s'arribi a normalitzar del tot.

Paral·lelament, a l'escola, caldrà que l'alguerès s'insereixi en els espais de lleure i en l'esport. Serà oportú conscienciar i preparar monitors, per exemple de grups d'escoltes, perquè utilitzin, en el propi grup i per a les activitats que allí es fan, l'alguerès. L'ajuntament es podria fer càrrec d'organitzar colònies d'estiu tot enfocant-les a l'ús de l'alguerès dels nens i amb els nens.

Encara més importància cobraria la difusió de l'alguerès en el món esportiu atesa la gran quantitat de nens que practiquen activitats esportives. Aquí també es tractaria de conscienciar i preparar monitors i entre-

nadors per tal que puguin vehicular l'alguerès en els equips i associacions esportives.

Una altra qüestió que s'ha plantejat dintre del món algueresista és: «TV3 sí, TV3 no». Per la mateixa lògica feta servir per a l'ensenyament jo em decantaria a procedir gradualment i començar amb una televisió pròpia, seriosa i professional, i que funcionés totalment en alguerès. La televisió de Catalunya ens podria oferir, al començament, els mitjans tècnics per poder portar endavant el projecte així com cursos de formació professional per als qui haurien de treballar-hi. Amb el temps, els contactes amb TV3 s'anirien intensificant fins a arribar a una col·laboració constant i duradora; això sí, quan el català estàndard de base central no representés un inconvenient per als algueresos que ja en tindrien una certa competència i, llavors, veure un partit del Barça no representarà cap esforç sinó que una manera còmoda de gaudir del futbol.

Per concloure, doncs, hem de dir que posar en marxa un procés de normalització lingüística a l'Alguer no és gens fàcil, ja que la situació és prou complexa. La planificació lingüística s'haurà de fer de manera molt acurada per tal d'evitar resultats contraris als esperats. S'haurà de treballar amb calma i sobretot amb paciència per tal de no generar una situació de malestar general. El que haurà de fer el planificador serà tenir en compte sobretot el context i actuar en primera instància sobre aquest. El context ha de ser concebut, necessàriament, com a conjunt de països de parla catalana, ja que la qual cosa afavorirà la recuperació de les varietats perifèriques i reforçarà la política lingüística del català en tant que llengua històrica.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- BASTARDAS, Albert (1988), «La normalització lingüística: l'extensió de l'ús» dins BASTARDAS I SOLER, *Sociolingüística i llengua catalana*, Empúries, Barcelona.
- , (1991), «La normalització lingüística com a procés de canvis» dins MARTÍ I CASTELL, Joan, *Processos de normalització lingüística: l'extensió d'ús social i la normativització*, Columna, Barcelona.
- DEL GUERRA, Rolando, i GÓMEZ, Genoveva (1991), *Llengua, dialecte, nació, ètnia*, La Magrana, Barcelona.
- DE MAURO, Tullio (1991), *Storia linguistica dell'Italia unita*, Laterza, Bari.
- GROSSMANN, Maria (1983), *Com es parla a l'Alguer?*, Barcino, Barcelona.

- MARÍ, Isidor (1992), *Un horitzó per a la llengua*, Empúries, Barcelona.
- MERTON, R. K. (1976), *Teoría y estructuras sociales*, Fondo de Cultura Económica, Mèxic.
- MOLLÀ, Toni, i PALANCA, Carles (1989), *Curs de sociolingüística*, vol. I, Bromera, Alzira.
- MOLLÀ, Toni, i VIANA, Amadeu (1989), *Curs de sociolingüística*, vol. II, Bromera, Alzira.
- Resolution on Linguistic and Cultural Minorities in the European Community -A3-0042/94.